

شطحيات صوفيه يا طريقه شطاريه!

نقدی بر ترجمه کتاب

«تمدن اسلامی در سرزمین های مالایی»

مسعود فریامنش

رود و در دام اشتباه گرفتار آید. البته تشخیص و برشمردن کژی ها و نقایص بارز و برجسته ای که در کتاب تمدن اسلامی در سرزمین های مالایی راه یافته اند کار صعب و دشواری نیست و حتی برای طالب علم نیاموخته و کم دانی چون نگارنده این سطور نیز کار سهل و آسانی است. فقط کافی است متن اصلی کتاب و ترجمه آن را کنار هم نهیم و به دلخواه صفحه ای از ترجمه را با متن اصلی آن مطابقت دهیم، چنان که ناقد نیز به همین نحو عمل کرده است. ناگفته نماند ناقد تنها به احصاء و معرفی اشتباهات و نقایص پرداخته که بسیار بارز و برجسته اند و به اصطلاح مته به خشخاش نگذاشته است. از این رو از ذکر اشکالات و اشتباهات مربوط به ویرایش اثر یا تلفظ نادرست اعلام خاص، مگر در مواردی معدود، تن می زند و وجهه همت خود را تنها معطوف به ده الی یازده صفحه از کتاب ۴۵۷ صفحه ای می کند، یعنی کمی بیشتر از دو درصد متن ترجمه. هر مورد نیز ابتدا اصل انگلیسی خواهد آمد و سپس ترجمه مترجمان محترم (از این پس: ترجمه) و پس از آن، ترجمه پیشنهادی (از این پس: پیشنهاد). افزون بر این، هر جا که لازم باشد توضیحی نیز پس از ترجمه پیشنهادی خواهم آورد. کار نقد

تمدن اسلامی در سرزمین های مالایی، به اهتمام نائب عثمان و دیگران، ترجمه محمدجواد ناطق پور و همکاران، مرکز مطالعات فرهنگی-بین المللی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به کوشش دفتر سازمان های بین المللی، ۱۳۸۰.

این کتاب را جناب آقای محمدجواد ناطق پور و تنی چند از همکاران ایشان ترجمه کرده اند و از سوی مرکز مطالعات فرهنگی بین المللی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به طبع رسیده است.

ذکر این نکته ضروری است که راه یافتن نقایص و اشتباهاتی چند در کار هر مترجمی، البته به استثنای مترجمان چیره دست نام آشنا، امری محتمل است. اما گاه می شود که کژی ها و کاستی های بسیاری در ترجمه ای راه می یابند و درست همین جاست که وظیفه هر انسان حق گو و حق طلبی است که از سر صدق و دردمندی آنها را در منظر و مرئی خواننده قرار دهد، چرا که بیم آن می رود که خواننده ناآشنا به سبب اطلاعات نادرست به بیراهه

این ترجمه را از عنوان کتاب آغاز می‌کنیم:

1. ISLAMIC CIVILIZATION IN THE MALAY WORLD
MALAY به مالایی ترجمه شده است. با یک بار رجوع به فرهنگ لغات انگلیسی-فارسی در می‌یابیم که معادل این کلمه مالایایی است. البته مالزیایی هم می‌توان گفت، ولی از آن جا که مؤلف در صفحه ۵۱ متن اصلی میان مالایایی‌ها مالزی، سنگاپور و دیگر کشورهای آسیای جنوب شرقی تمایز نهاده است، وجه راجح آن است که عنوان کتاب را به تمدن اسلامی در جهان مالایایی ترجمه کنیم.

2. the Indo.Chinese Peninsula

مترجم / مترجمان شبه جزیره هندوچین را پسنسولای هندوچین آورده است / اند (صفحه نخست مقدمه کتاب)

۳. در سطر زیرین نیز as Nusantara ترجمه نشده است.

4. Austronesian family of languages are in turn grouped into four families: Indonesian, MelaneSian, MicroneSian and polynesian.

ترجمه: استرونیژین در عرض به چهار شاخه اندونزیایی، ملانزیایی، میکرونزیایی و پلی‌نزیایی تقسیم می‌شوند. پیشنهاد: خانواده زبان‌های استرونیژایی به نوبت در چهار خانواده اندونزیایی، ملانزیایی، میکرونزیایی و پلی‌نزیایی دسته‌بندی می‌شوند.

توضیح:
الف) family of languages ترجمه نشده است.
ب) معادل صحیح Austronesian استرونیژایی است و نه استرونیژین.

ج) in turn باید «به نوبت» ترجمه شود و نه در عرض.

5. When the Europeans made the first inroads into the area -the Sapanish, Portuguese, Dutch and English- they found....

ترجمه: وقتی که اروپایی‌ها، اسپانیایی‌ها، هلندی‌ها و انگلیسی‌ها، اولین حملات خود را به سوی این ناحیه آغاز کردند...

پیشنهاد: هنگامی که اروپایی‌ها-یعنی اسپانیایی‌ها، پرتغالی‌ها، هلندی‌ها و انگلیسی‌ها- برای نخستین بار این ناحیه را تصرف کردند...

توضیح:
الف) مگر اسپانیایی‌ها، هلندی‌ها و... آسیایی یا آفریقایی اند؟
ب) Portuguese ترجمه نشده است.

ج) مترجم / مترجمان inroads را جمع تلقی کرده و آن را حملات ترجمه کرده است / اند، در حالی که make inroads into

روی هم به معنای تصرف کردن است (البته در مورد ناحیه و منطقه). تا این جا تنها به نقد صفحه نخست بخش مقدمه کتاب پرداختیم و در ادامه به نقد صفحه اول و دوم فصل اول خواهیم پرداخت؛ در این بین نگاهی گذرا به صفحات بعدی نیز خواهیم داشت.

در اولین سطر فصل اول صفحه ۳ متن اصلی (صفحه ۳۳ متن ترجمه) مؤلف می‌گوید:

6. The "State" had existed for many centuries in the Malay world prior to the coming of Islam and colonialism to the region.

ترجمه: ایالت (state) در سرزمین مالایی از قرن‌ها پیش، قبل از آمدن اسلام و حاکم شدن مذهب وجود داشت. پیشنهاد: حاکمیت دولتی در جهان مالایایی، قرن‌های متمادی پیش از آمدن اسلام و استعمار به آن دیار وجود داشت. توضیح:

الف) سؤال ناقد از مترجم / مترجمان محترم این است که اصلاً این عبارت چه معنای محصلی تواند داشت؟
ب) state احتمالاً به خاطر به کار رفتن governance در چند سطر پایین تر به ایالت ترجمه شده است.

ج) colonialism to the region به حاکم شدن مذهب ترجمه شده است. می‌توان پذیرفت که region به علت خطای بصری به religion ترجمه شده است، اما معلوم نیست که مترجم / مترجمان محترم -colonialism را چگونه به حاکم شدن برگردانده است / اند، البته در صفحه بعد colonialism به معنای صحیح خود، یعنی استعمار ترجمه شده است. در سه سطر بعد آمده:

7. From the time when Malays were animists....
ترجمه: از زمانی که مالایی‌ها حیوان پرست (animist) بودند...

پیشنهاد: از زمانی که مالایی‌ها جان‌گرا بودند...
توضیح:
الف) animist حیوان پرست ترجمه شده است.
ب) در یک سطر پایین تر the type of ترجمه نشده است.

8. its changing modalities of governance.
ترجمه: چگونگی حکومت در حال تغییرش
پیشنهاد: حالت‌مندی‌های متغیر حکومتش
توضیح:

الف) changing صفت modalities است، ولی در ترجمه به گونه‌ای آمده که گویی صفت governance است.

9. individual states.
ترجمه: ایالت‌های فردی.
پیشنهاد: یکایک حاکمیت‌های دولتی.

توضیح:

هر گاه کلمه ای که پس از individual می آید جمع باشد باید individual را به یکایک ترجمه کرد، نه فردی.

10. The extent to which such forces influence the character and operations of the state very according to the particular exigencies and circumstances confronting the state.

ترجمه: میزانی که طبق آن، چنین نیروهایی بر خصوصیت و عملکرد ایالت، طبق ضرورت‌ها تأثیر می گذارند و شرایط خاصی که ایالت با آن روبه رو می شود، متفاوت است.

پیشنهاد: میزان تأثیر چنین نیروهایی [عواملی] بر خصیصه و عملکردهای حاکمیت دولتی عیناً مطابق بود با مقتضیات و شرایط خاصی که حاکمیت دولتی با آنها مواجه بود.

توضیح:

الف) افزون بر پیچیدگی زیاد از حد ساختار عبارت، معلوم است که مترجم / مترجمان محترم very را vary خوانده است / اند و از این رو تمام جمله را اشتباه ترجمه کرده است / اند.

ب) institutions در سه سطر بعد به ارگان‌ها ترجمه شده است.

11. The same confluence of forces and currents shaped, since early times, The nature and role of Islam in the states that comprised the Malay world....

ترجمه: چنین برخوردی از نیروها و عوامل رایج و طبیعت و نقش اسلام در ایالت‌هایی که سرزمین مالایی را دربر داشت از زمان‌های قدیم شکل گرفت.

پیشنهاد: از همان ابتدا، همین هم آمیزی فشارها و کشمکش‌ها بر شکل‌گیری هویت و نقش اسلام در حاکمیت‌های دولتی ای، که جهان مالایایی را دربر می گرفت، تأثیر گذارد.

توضیح:

الف) مترجم / مترجمان the same به معنای همین / همان را such ترجمه کرده است / اند.

ب) confluence به «برخوردی از» برگردانده شده است. اگر این برگردان در این جا صحیح هم باشد کدام فارسی‌زبانی را دیده ایم که این گونه سخن بگوید، مثل این که به جای برخورد تمدن‌ها بگوییم: برخوردی از تمدن‌ها.

پ) the nature and role of Islam مفعول فعل shape است، اما در متن ترجمه در کنار The same confluence of forces and currents فاعل آن تلقی شده است.

ت) nature باید در این جا هویت ترجمه می شد و نه طبیعت. ث) معلوم نیست صفت رایج در برابر کدام کلمه انگلیسی قرار گرفته است. از این گذشته در کجای متن اصلی می بینیم که جملات به نحوی که مترجم / مترجمان آورده است / اند به هم عطف شده باشند.

۱۲. در صفحه بعد، یعنی ۴ متن اصلی و ۳۴ از متن ترجمه، norm به خاصیت طبیعی ترجمه شده است.

13. the essentially indigeneous Buddhist/Hindu traits.

ترجمه: آثار لودایی و هندوی بومی.

پیشنهاد: ویژگی‌های اساساً بومی بودایی / هندویی.

توضیح:

الف) the essentially در ترجمه حذف شده است.

ب) traits به آثار ترجمه شده است و بودایی-هندویی نیز به یکدیگر عطف شده اند.

14. Other socio-economic and polititlcal imperatives.

ترجمه: دیگر جنبه‌های حاکم اجتماعی-اقتصادی و سیاسی.

پیشنهاد: دیگر اقتضانات اجتماعی-اقتصادی و سیاسی

توضیح:

معلوم نیست که imperatives چگونه به جنبه‌های حاکم برگردانده شده است.

15. in terms of.

ترجمه: در دوره‌های.

پیشنهاد: بر حسب.

۱۶. ارجاع درون‌متنی مؤلف و نیز پاورقی همین صفحه ترجمه نشده است.

۱۷. از سطر چهارم پاراگراف دوم صفحه ۴ متن اصلی تا سطر سوم پاراگراف سوم همین صفحه ترجمه نشده است، یعنی پنج سطر.

18. the Indo-Chinese peninsula.

شبه جزیره هندوچین تنها به چین ترجمه شده است.

در چند سطر پیش نیز Mahayana در ترجمه حذف شده است.

19. world view.

ترجمه: دیدگاه جهانی.

پیشنهاد: جهان بینی.

20. animistic.

ترجمه: جاندارانگاری.

پیشنهاد: جاندارانگاران.

در مورد تقایص مربوط به ویرایش این کتاب این عبارات را بنگرید (البته در صفحات بعد نمونه‌های دیگری را نیز خواهیم دید): ...

اصول دینی ای که در عقاید و سنت‌های animistic (جاندارانگاری) طبقه بندی شده... (ص ۷ متن اصلی و ۳۷ متن ترجمه).

یا این جمله را که در آغاز پاراگراف آمده بنگرید:

Buddhist (آئین بودا) در دنیای مالایا، شکلی از تحصیلات

رسمی را وارد کرد که در مؤسسه انجام می گرفت (ص ۲۰۱ متن

اصلی و ۲۵۵ متن ترجمه).

البته این ترجمه مشحون از این گونه نوآوری هاست که بر شمردن آنها از حد این مقاله درمی گذرد. از آن رو می گویم نوآوری که تا به حال ندیده بودیم که در تألیف یا ترجمه ای به زبان فارسی با رسم الخط انگلیسی آغاز شود و سپس به اصطلاح معادل آن معادل آن در داخل پراکنش آورده شود. پیداست که ویرایشی هم بر روی این کتاب صورت نگرفته است، چه رسد به مقابله متن اصلی با متن ترجمه. برکنار از این، سؤال ناقد از گروه مترجمان این است که اگر هر مترجمی فصلی از کتاب را ترجمه کرده است، چرا در یک صفحه colonialism به حاکم شدن ترجمه شده است و در صفحه یا صفحات بعد به استعمار. یا این که animist در یک صفحه به حیوان پرست و در چهار صفحه بعد animistic به جاندار انگاری ترجمه شده است. البته در این جا کاری به درست یا نادرست بودن معادل فارسی آنها ندارم، اما همین که مثلاً به جای حیوان پرستی جاندار انگاری آمده، نشان از این می دهد که مترجم آن صفحه می دانسته که جاندار انگاری با حیوان پرستی تفاوت دارد. هر چند ناقد سخن خود را با قطع و یقین و در قالب حکمی کلی بیان نمی کند، ولی گروه مترجمان به خوانندگان کتابشان این حق را بدهند که چنین گمانی داشته باشند. ۲۱. آرجاجات درون متنی صفحه ده متن اصلی حذف شده و پاورقی ده سطر آن نیز ترجمه نشده است (ص ۳۹ متن ترجمه).

در همان صفحه مؤلف می گوید:

22. Early Malay states were powerful entities but the notion of a "state" in pre-colonial Malay society was somewhat fluid and did not correspond to the spatial area....

ترجمه: ایالت های اولیه مالایی قدرتمند بودند، اما اندیشه ایالت در جامعه مالایی قبل از استعمار تا حدی متغیر بود و با فضای فکری منطقه مطابقت نداشت ...

پیشنهاد: نخستین حاکمیت های دولتی مالایایی موجودیت های مقتدری بودند، اما انگاره حاکمیت دولتی در جامعه مالایایی پیش از استعمار نسبتاً متغیر بود و با قلمرو مکانی مطابقت نداشت ...

توضیح:

الف) entities در ترجمه حذف شده است.

ب) the notion of a state به اندیشه ایالت ترجمه شده است. نمی دانم اگر از مترجم/ مترجمان محترم پرسیده شود که اندیشه ایالت را توضیح دهید چه جوابی خواهند داشت.

ج) the spatial area به فضای فکری ترجمه شده است.

در صفحه ۱۴۴ (فصل چهارم) متن اصلی و صفحه ۱۹۰ متن ترجمه:

23. Local beliefs and deities.

ترجمه: باورهای محلی و الوهیتی.

پیشنهاد: عقاید و آلهه محلی.

توضیح: مترجم/ مترجمان محترم حتی متوجه علامت جمع در deities نشده اند و آن را وصفی برای beliefs دانسته اند. در صفحه ۱۶۰ (فصل چهارم) متن اصلی و ۲۰۹ متن ترجمه: 24. the shattariyyah order.

ترجمه: تعلیم شتریه.

پیشنهاد: طریقه شطاریه.

توضیح:

الف) order به معنای طریقه، فرقه و مسلک است و نه تعلیم. ب) متأسفانه اطلاعات مترجم/ مترجمان محترم از دانش ادیان و مذاهب آن قدر نازل بوده که قادر به خواندن اصطلاحات و واژه های معروفی چون آرته شاستره Arthasastra (ص ۳۶ متن ترجمه)، مهابهاراته Mahabaratta (ص ۳۶ متن ترجمه)، قوانین منو Manu، گرمه Karma (ص ۱۱۳ متن ترجمه) بوجنگه bhujangga (ص ۲۴ متن ترجمه)، سبت sabbath (ص ۹۹ متن ترجمه)، گورو Guru (ص ۲۰۸ متن ترجمه) و ... نبوده است/ اند. البته این یکی از نقص ها و کاستی های متن اصلی کتاب است که آوانویسی واژه هایی از این دست را دقیقاً نشان نداده است.

در صفحه ۹۹ متن ترجمه و ۶۸ متن اصلی:

25. the prayer hall.

ترجمه: نمازگزاران.

پیشنهاد: نمازخانه.

در صفحه ۹۹ متن ترجمه و ۶۹ متن اصلی:

26. the mihrab is constructed to face Makkah, the proper direction of prayer (kiblat).

ترجمه: محراب به دلیل مطابقت با جهت نمازگزاران به سمت قبله ساخته می شود.

پیشنهاد: محراب را به سوی مکه می سازند، یعنی جهت صحیح نماز خواندن (قبله).

توضیح:

الف) مکه در ترجمه حذف شده است.

ب) the proper مطابقت معنا شده است.

ج) prayer همان طور که پیش از این دیدیم به نمازگزاران ترجمه شده است.

د) خدای را سپاس که پس از گذشت چهارده قرن از ظهور اسلام، دانستیم که این نمازگزاران نیستند که در جهت قبله می ایستند، بلکه این قبله است که بنابر جهت ایستادن نمازگزاران مشخص می شود.

البته صفحه ۹۹ متن ترجمه از حیث سبک نگارش شاهکار مترجم/ مترجمان کتاب است، برای نمونه به این اشکالات بنگرید:

the oneness of God and prophethood of Muhammad.
ترجمه: اصول دیگر که مربوط به شهادت عقیدتی و گواه
ایمانی است اعتقاد به وحدانیت خداوند و نبوت حضرت
محمد(ص) می باشد.

پیشنهاد: رکن دیگر عبارت است از شهادت عقیدتی ایمان به
وحدانیت خداوند و نبوت حضرت محمد(ص).

توضیح:

الف) pillar به اصول برگردانده شده است، در حالی که
مفرد است.

ب) adocrinal atlestation of fith in... به شهادت عقیدتی
و گواه ایمانی ترجمه شده است.

29. the understanding of elaborate religious teachings.

ترجمه: درک از آموزش نکات ظریف و ریز دین.

پیشنهاد: فهم تعالیم بر تفصیل دینی.

در صفحه ۱۶۸ متن اصلی و ۲۱۹ متن ترجمه آمده:

30. Sufy order

ترجمه: عرفان.

پیشنهاد: سلسله.

در همان صفحه آمده:

31. he was affiliated with this sufi order.

ترجمه: او با این نوع عرفان آشنا بود.

پیشنهاد: او وابسته به این سلسله بود.

توضیح:

affiliated with به معنای وابسته بودن به چیزی است و نه

آشنا بودن با چیزی

در صفحه ۱۷۴ متن اصلی و ۲۲۴ متن ترجمه آمده:

32. shattariyyah order.

ترجمه: شطریات صوفیه

پیشنهاد: طریقه شطاریه

توضیح: ناقد هر چه می کوشد در نمی یابد شطاریه، که در

صفحات پیشین دیدیم که به شتریه برگردانده شده بود در این جا

چگونه به شطریات ترجمه شده است. کاش مترجم/ مترجمان

محترم همان شتریه را می آوردند.

نگارنده امیدوار است که مترجم/ مترجمان محترم این کتاب

را در چاپ بعدی مورد بازنگری دقیق قرار دهد و آن را از

کاستی ها و کژئی های فراوان پیرایند. در آخر نیز از درگاه

حضرت حق برای خود و مترجمان محترم کتاب علم و دقت

روزافزون مسألت دارم.

مؤلف می گوید: امام جماعت نماز را امامت می کند (the
imam leads the prayer) ولی مترجم/ مترجمان محترم آورده
است/ اند: امام نماز را رهبری می کند.

مؤلف می گوید: مالایایی ها روز جمعه را مثل روز سَبَّت
محسوب نمی دارند و به هر مکلفی توصیه می شود که در
نماز جمعه شرکت کند (Malay do not reserve Friday as a
sabbath, and every adult is enjoined to attend Friday
prayer) ولی مترجم/ مترجمان محترم آورده است/ اند:

مالایی ها جمعه را به عنوان یک روز sabbath به حساب
نمی آورند و به همه بزرگسالان سفارش می شود که در نماز جمعه
حضور به هم رسانند (مترجم/ مترجمان محترم هر کجا که as را
دیده است/ اند آن را «به عنوان» ترجمه کرده اند و فراموش
کرده اند که as دارای معانی دیگری هم هست و در بسیاری از
موارد ترجمه آن نیز ضروری نیست، افزون بر این بزرگسالان را
در لسان دین اسلام مکلفین می گویند).

مؤلف می گوید: بنابراین جمعه را نمی توان با یکشنبه
مسیحیان یا شنبه یهودیان یکی گرفت. (therefore Friday can-
not be equated with the christian's sunday or the Jewish
saturday)

ولی مترجم/ مترجمان محترم آورده است/ اند: «پس جمعه
نمی تواند با یکشنبه مسیحیان و شنبه یهودیان یکسان پنداشته
شود». چنان که ملاحظه می کنیم در نگارش کتاب از این نکته
غفلت شده است که عبارات و جملات فارسی را حتی المقدور
باید در سیاق عبارات و جملات معلوم نگاهاشت و نه مجهول.

تکرار مکرر «یک» در سطر ذیل از همان صفحه (مترجم/ مترجمان
محترم هر گاه a و یا an را دیده اند آن را به یک ترجمه کرده است/ اند):

«مسجد در یک جامعه مالایی با الوار و کف چوبی و معمولاً
سقف آهنی چین دار که یک طرح برجسته است بنا می گردد.
فضای اصلی مسجد به وسیله سقف های هرمی شکل پوشیده شده
است. چگونگی بالا رفتن شیب آن در مقایسه با دیگر بناها یک
طرح منحصر به فرد در روستاهای مالایی است. شیب سقف
عموماً به چهار طرف مسجد منتهی می شود. قسمت جلویی با یک
دیوار کامل برای ساختن یک ایوان به اندازه یک پنجم فضای اصلی
جدا شده است. باقی ساختمان یک هال بزرگ خالی با یک مقدار
وسائل ضروری متناسب برای یک گردهمایی است.»

27. the great kubah or dome.

ترجمه: گنبد.

پیشنهاد: گنبد یا قبه بزرگ.

در ص ۶۷ متن اصلی و ۹۷ فارسی آمده:

28. The other pillar is a doctrinal attestation of fith in

